

Однак треба зазначити, що без покращення соціально-економічної ситуації загалом по країні, неможливо досягти поставлених цілей в окремому регіоні.

Література

1. Оленьев В.В. Глобалистика на пороге XXI века / В.В. Оленьев, А.П. Федотов // Вопросы философии. – 2004. – № 4. – С. 18-30.
2. Дорогунцов С. Сталий розвиток в управлінні еколого-економічними системами / С. Дорогунцов, А. Федорищева, О. Ральчук // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2001. – № 1. – С. 74-83.
3. Буркинський Б.В. Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития : монография / Б.В. Буркинський, В.Н. Степанов, С.К. Харичков. – Одесса : Изд-во "Феникс" / ИПРЭИ НАН Украины, 2005. – 575 с.
4. Андреева Н.Н. Экологически ориентированные инвестиции: выбор решений и управление : монография. – Одесса : ИПРЭИ НАН Украины, 2006. – 536 с.
5. Сталий розвиток територіальної громади: управлінський аспект : монографія / за ред. Ю.О. Куца, В.В. Мамонової. – Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2008. – 335 с.
6. Офіційний сайт Харківської обласної Державної адміністрації. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.kharkivoda.gov.ua/ru/>.

Барун М.В. Современные подходы к оценке проблем и конкурентных преимуществ устойчивого развития региона (на примере Харьковской области)

Проанализированы существующие подходы по использованию инструментария в системе оценок развития региона, определены проблемы и конкурентные преимущества природно-ресурсного потенциала, социального и экономического развития Харьковской области при помощи SWOT-анализа.

Ключевые слова: устойчивое развитие, инструментарий, проблемы, конкурентные преимущества, регион.

Barun M.V. The modern approach to the appraisal of problems end of competition edges of stable development of the region (an example of Kharkov region)

The existent approaches to the use of tool in the system estimations of development of region were analyzed in article. The problems and competition edges of natural-resource potential, social and economic development of Kharkov region were certain by SWOT-analysis.

Keywords: stable development, tool, problems, competition edges, region.

УДК 631.15:658.011

Ст. викл. Л.В. Демедюк –
Львівський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ПРИМІСЬКОЇ ЗОНИ

Досліджено тенденції розвитку особистих селянських господарств приміської зони. Визначено перспективи забезпечення сталості цих господарств.

Ключові слова: особисте селянське господарство, приміська зона, сталий розвиток.

Постановка проблеми. Особисті селянські господарства є основними виробниками продукції сільського господарства. Велика кількість таких господарств (понад 320 тис. у Львівській обл. у 2010 р.), визначальна роль у

сільській економіці зумовлюють необхідність у проведенні досліджень не тільки тенденцій їх розвитку, а й сталості розвитку. Згідно зі Стратегією сталого розвитку України, сталим є такий розвиток, який задовольняє потреби суспільства, не ставлячи під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Сталий розвиток – це система взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, національних джерел духовності. В основі сталого розвитку лежать невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток [1]. Концепція сталого розвитку стосується не лише сільськогосподарських підприємств, а й особистих селянських господарств, зокрема розташованих у приміській зоні. Аналіз останніх публікацій. Вирішенню проблеми розвитку особистих селянських господарств та сталості сільськогосподарського виробництва присвячені праці П.С. Березівського, Н.І. Василенко, Ю.Є. Кирилова та І.В. Осадчук [1-3]. У країні прийнято Стратегію сталого розвитку України [4]. Однак Стратегію не передбачені заходи щодо забезпечення сталості розвитку особистих селянських господарств.

Метою роботи є визначення тенденцій розвитку особистих селянських господарств приміської зони та напрямів забезпечення його сталості.

Виклад основного матеріалу. Особисті селянські господарства є однією з форм самозайнятості сільського населення, спрямованої на самозабезпечення продуктами харчування в умовах недосконалості соціально-економічних систем та неможливості отримання інших видів доходів на достатньому рівні. Основною їхньою перевагою, порівняно з іншими формами зайнятості, є значне зниження економічних і соціальних ризиків, хоча за низького рівня задоволення матеріальних і духовних потреб сільських жителів. Тому найбільшого розвитку такі господарства набувають в умовах соціально-економічних криз, коли ступінь самоексплуатації їх власників зростає. В умовах економічного зростання, підвищення рівня зайнятості і доходів сільського населення їхнє значення в економіці сільського господарства і сільських домогосподарств знижується.

Основне функціональне призначення особистих селянських господарств полягає у забезпеченні господарюючої сім'ї продуктами харчування власного виробництва. Для характеристики ступеня виконання цієї функції дослідники використовують показники обсягів виробництва і споживання продуктів харчування на одну особу в особистих селянських господарствах.

Упродовж 2000-2010 рр. господарства населення Львівської обл. зменшили валове виробництво продукції сільського господарства у порівнянних цінах 2005 р. з 3592,4 до 3083,7 млн грн, тобто на 14,2 %. При цьому темпи скорочення обсягів виробництва продукції рослинництва були значно вищими, порівняно з аналогічним показником у тваринництві. Питома вага господарств населення у загальному обсязі виробленої продукції за досліджуваний період зменшилася з від 90,8 до 73,7 %.

Скорочення обсягів виробництва в господарствах населення відбулося на фоні збільшення використовуваної ними площі сільськогосподарських угідь з 642,8 до 796,1 тис. га. Таким чином, виробництво продукції з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь скорочувалося значно вищими темпами від темпів скорочення загальних обсягів виробництва. Посівні площі сільськогосподарських культур упродовж 2000-2010 рр. зросли з 311,0 до 319,8 тис. га, причому весь приріст склався за рахунок зернових і зернобобових культур і овочів. Питома вага посівних площ у структурі сільськогосподарських угідь у 2010 р. становила 40,1 %.

Особисті селянські господарства приміської зони мають значні відмінності порівняно з господарствами інших зон Львівської обл. Вони проявляються насамперед у тому, що більша їх частина має напівнатуральний чи товарний характер, тоді, як господарства інших зон – переважно натуральні і виробляють продукцію майже виключно для власного споживання. З метою виділення групи приміських господарств ми провели статистичне групування адміністративних районів Львівської обл. До приміської зони віднесено господарства населення, розміщені безпосередньо біля великих міст Львівської обл.: Пустомитівський, Стрийський, Сокальський, Самбірський, Жовківський, Дрогобицький та Яворівський. Внаслідок групування виявлено значні відмінності у структурі посівних площ у приміських господарствах порівняно з господарствами інших зон. Також виявлено відмінності в розвитку галузі тваринництва. Як видно з даних табл. 1, у приміській зоні розміщено 137,2 тис. га сільськогосподарських угідь господарств населення, що становить 42,9 % від загальної площі по Львівській обл. Структура посівних площ у господарствах приміської зони відрізняється від аналогічної структури у господарствах, розміщених в інших зонах.

Хоча питома вага зернових та зернобобових і технічних культур приблизно однакова, питома вага посівів овочів та картоплі значно вища за меншої частки кормових культур. Такі відмінності у структурі посівів цілком закономірні – до цього спонукає близькість ринку збуту овочевих культур і картоплі. Хотілося б відзначити надмірно високу питому вагу зернових культур у структурі посівних площ в особистих селянських господарствах, особливо у господарствах приміської зони.

Табл. 1. Структура посівних площ сільськогосподарських культур у господарствах населення, 2010 р.

Посівні площі	У всіх господарствах		Зокрема в господарствах приміської зони	
	площа, га	частка, %	площа, га	частка, %
Всього, зокрема:	319,8	100	137,2	100
зернові та зернобобові культури	118,0	36,9	49,4	36,0
технічні культури	1,7	0,5	0,8	0,6
картопля	92,8	29,0	44,2	32,2
овочі	21,5	6,7	12,9	9,4
кормові культури	85,8	26,9	29,9	21,8

Низька питома вага кормових культур у структурі посівних площ зумовлена низьким рівнем розвитку галузі тваринництва у приміській зоні. У них зосереджено 78,3 тис. голів великої рогатої худоби (34,4 % від загальної кількості), зокрема корів – 56,8 тис. голів (37,4 % від загальної кількості по області) (табл. 2). Показники щільності всіх основних видів поголів'я тварин на 100 осіб у приміській зоні, обсягів виробництва продукції на одну особу значно нижчі порівняно з показниками інших зон Львівської обл.

Спостерігаються значні відмінності у питомій вазі поголів'я корів у структурі поголів'я великої рогатої худоби. У господарствах приміської зони у 2010 р. вона становила 72,5 %, що на 8,8 пунктів більше, ніж у господарствах інших зон. Господарства приміської зони володіють значно меншим запасом праці порівняно з господарствами віддалених від великих міст районів, адже їх власники, зазвичай, працюють на постійній роботі у містах. Тому вони не мають змоги широко розвивати тваринництво, оскільки це значно трудомісткіша галузь порівняно з рослинництвом.

Табл. 2. Показники розвитку тваринництва в господарствах населення, 2010 р.

Показник	Всього	Зокрема	
		приміська зона	інші зони
У всіх господарствах населення			
Чисельність сільського населення, тис. осіб	1001,6	480,4	521,2
Поголів'я великої рогатої худоби, тис. голів	227,7	78,3	149,4
Зокрема корів	151,9	56,8	95,1
Питома вага корів, %	66,7	72,5	63,7
Поголів'я свиней, тис. голів	186,8	72,5	114,3
Поголів'я усіх видів птиці, тис. голів	4801,6	1929,1	2872,5
Виробництво молока, т.	633251	253590	379661
Виробництво м'яса, т.	95928	35571	60351
З розрахунку на 100 осіб сільського населення			
Поголів'я великої рогатої худоби, голів	22,7	16,3	28,7
Зокрема корів	15,2	11,8	18,2
Поголів'я свиней, голів	18,7	15,1	21,9
Поголів'я усіх видів птиці, голів	4,8	4,0	5,5
Виробництво молока на одну особу, кг	632	528	728
Виробництво м'яса на одну особу, кг	95,7	74,0	115,7

Задля збільшення грошових надходжень від реалізації продукції сільського господарства вони розвивають такі галузі, як овочівництво та картоплярство, а наприклад молоко, виробляють лише для власного споживання. Так само менш розвиненими порівняно з віддаленими районами є свинарство, птахівництво, вівчарство, кролівництво тощо, адже тварини потребують постійного, щоденного догляду, що внаслідок зайнятості на роботі в містах не вдається забезпечити.

Проблема сталості розвитку особистих селянських господарств тісно пов'язується з проблемою сталості доходів сільських домогосподарств. У процесі економічного аналізу доводиться враховувати невіддільність процесів, які відбуваються в економічній діяльності сільських родин і тенденціях функціонування особистих селянських господарств. Шумпетер Й., окреслю-

ючи чинники, які визначають економічні дії фермера, відзначив: тривалий досвід, зокрема успадкований, навчив його, скільки слід вирощувати зерна, щоб отримати максимальний зиск. Досвід навчив його вловлювати й враховувати динаміку обсягу й інтенсивності попиту. Він дотримується оптимальних обсягів виробництва, як може, і змінює їх лише поступово під тиском обставин [5, с. 24]. Очевидно, що зміни в доходах є однією з таких обставин.

У Львівській обл. понад 200 тис. сільських жителів зайняті виключно в особистих господарствах. Це майже половина осіб працездатного віку у сільській місцевості. У приміській зоні відповідний показник значно нижчий. Однак забезпечення сталості доходів сільських родин як у віддалених районах, так і у приміській зоні значною мірою залежить від сталості розвитку особистих господарств.

Сукупні ресурси з розрахунку на одне сільське домогосподарство у Львівській обл. у 2009 р. становили 3022,08 грн на місяць, що на 1,0 % менше порівняно з 2008 р. Зважаючи на те, що індекс інфляції у 2009 р. становив 12,3 %, можна констатувати зменшення сукупних ресурсів домогосподарств на 13,4 %. У номінальному вираженні зменшилися доходи домогосподарств у вигляді оплати праці, доходів від підприємницької діяльності та самозайнятості. Загальне збільшення сукупних ресурсів домогосподарств відбулося виключно завдяки збільшенню пенсійних виплат.

Доходи від продажу сільськогосподарської продукції сільськими домогосподарствами у 2009 р. становили 2103,96 грн на одне домогосподарство (на 0,2 % більше порівняно з 2008 р. у номінальному вираженні і на 12,0 % менше – в реальному вираженні). Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель, за цей час зросла з 4524 до 4879 грн, тобто на 7,8 % у номінальному вираженні. У реальному вираженні вона також зменшилася – на 4,3 %.

В умовах соціально-економічної кризи початку 90-х років минулого століття сільські жителі компенсували скорочення доходів підвищенням інтенсивності використання власної праці в особистих господарствах. Це знаходило своє вираження у розширенні посівних площ сільськогосподарських культур, нарощуванні чисельності поголів'я тварин і загальному збільшенні обсягів виробництва продукції. В умовах сучасної кризи селянам вдалося значно збільшити доходи від ведення особистих господарств. Це може свідчити про поступове вичерпування можливостей інтенсифікації виробництва в цих господарствах. Очевидно, що складна демографічна ситуація, процеси старіння сільського населення, масова міграція за кордон значно скоротили загальний запас праці, який може використовуватися в особистих господарствах.

Висновок. Забезпечення сталості сільськогосподарського виробництва в сучасних умовах перетворюється у складне завдання. Очевидно, що відповідні заходи з боку уряду чи органів місцевого самоврядування щодо його стимулювання можуть виявитися неефективними. Так, незважаючи на значні кошти, виділені урядом для реалізації програми розширення чисельності поголів'я корів у особистих селянських господарствах, реально воно впродовж багатьох років скорочується. Тому потрібно змиритися з тим, що обсяги ви-

робництва і реалізації продукції особистими селянськими господарствами скорочуватимуться й надалі. Основні зусилля варто сконцентрувати на розробленні організаційно-економічного механізму забезпечення сталості виробництва в сільськогосподарських підприємствах.

Література

1. Березівський П.С. Особисте селянське господарство: ретроспектива і синергетика перспектив розвитку / П.С. Березівський // Трансформація сільського господарства та села. – Львів : Вид-во ЛНАУ, 2010. – С. 123-133.
2. Василенко Н.І. Диверсифікація виробничої діяльності сільського населення Львівської області / Н.І. Василенко // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2010. – № 3. – С. 80-86.
3. Кирилов Ю.Є. Розвиток малих форм господарювання на селі в умовах глобалізації / Ю.Є. Кирилов, І.В. Осадчук // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2010. – № 7. – С. 91-98.
4. Стратегія сталого розвитку України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.who-is-who.com.ua/bookmaket/ust/6/61.html>.
5. Шумпетер Йозеф А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу : пер. з англ. В. Старка. – К. : Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2011. – 242 с.

Демедюк Л.В. Проблемы устойчивого развития личных крестьянских хозяйств пригородной зоны

Исследованы тенденции развития личных крестьянских хозяйств пригородной зоны. Определены перспективы обеспечения устойчивости этих хозяйств.

Ключевые слова: личное крестьянское хозяйство, пригородная зона, устойчивое развитие.

Demedyuk L.V. Challenges of sustainable development of subsidiary farms suburbs

Investigated trends in private farms suburbs. Determined the prospects for sustainability of these farms.

Keywords: private peasant farms, suburban area, sustainable development.

УДК [504:330.53]:630*6 Аспір. Л.М. Пелиньо¹ – НЛТУ України, м. Львів

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто теоретичні засади формування системи екологічного обліку лісових підприємств, визначено основні складники цієї системи. Наведено класифікацію екологічних витрат лісових підприємств. Обґрунтовано необхідність складання звітності про сталість розвитку підприємствами лісового сектору.

Ключові слова: екологічний облік, звітність про сталість розвитку, екологічний менеджмент, екологічні вигоди, екологічні витрати.

У сучасних умовах розвитку економіки ринкові аспекти витісняють екологічні питання діяльності лісових підприємств, саме тому формування та розвиток ефективних систем екологічного менеджменту та екологічного аудиту вкрай необхідне. Однак їх створення та функціонування є неможли-

¹ Наук. керівник: доц. Л.І. Максимів, канд. екон. наук